استادیار گروه معارف اسلامی دانشکده علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان مطرح کرد:

امام باقر(ع)؛ شکافنده علوم و پیشرو در حفظ فرهنگ دینی در دوران بحران

حضرت، سکوت سیاسی را به علم و فرهنگ تبدیل کرد

سپهرغرب، گروه اندیشه – سمیرا گمار: استادیار گروه معارف اسلامی دانشکده علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان گفت: در شرایطی که فضای سیاسی دوران امام باقر علیه‌السلام پر از تنش و درگیری‌های داخلی بود، این امام بزرگوار به جای ورود مستقیم به نبردهای مسلحانه، مسیر علم و فرهنگ را انتخاب کرد و با ترویج معارف شیعی و گسترش علوم دینی، سکوت سیاسی را به جنبشی علمی و فکری تبدیل نمود.

امام محمد باقر علیه‌السلام، پنجمین پیشوای شیعیان، در برهه‌ای از تاریخ اسلام نقش بی‌بدیلی در حفظ و توسعه معارف دینی ایفا کرد؛ دوره‌ای که سیاست و قدرت، درگیر تنش‌های داخلی و خارجی بود و فضای مناسبی برای فعالیت‌های علنی شیعیان فراهم نبود. از این رو، امام باقر (ع) با بهره‌گیری از علم و دانش خود، پایه‌گذار نهضتی فرهنگی شد که به ترویج فقه، تفسیر، اعتقادات و اخلاق شیعی پرداخت و در برابر انحرافات فکری، از جمله اسرائیلیات، ایستاد. گفت‌وگوی پیش‌رو با دکتر وحید پاشایی، استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه بوعلی‌سینا، به بررسی جایگاه علمی، فرهنگی و سیاسی امام باقر علیه‌السلام اختصاص یافته است.

*امام باقر علیه‌السلام آغازگر دوران جدید در تدوین فرهنگ شیعی شد

دکتر وحید پاشایی، در گفت‌وگو با ما درباره زندگی امام محمد باقر علیه‌السلام اظهار کرد: پنجمین پیشوای شیعیان به لقب "باقر" شهرت دارد. مادر گرامی ایشان، فاطمه، دختر امام حسن مجتبی علیه‌السلام بود. امام صادق علیه‌السلام در توصیفی زیبا از ایشان، فرموده‌اند که وی زنی بسیار دقیق و پاکدامن بود که در میان خاندان امام حسن علیه‌السلام، نظیر نداشت. از همین‌رو، امام باقر علیه‌السلام نخستین فردی هستند که پدرشان از نسل امام حسین علیه‌السلام و مادرشان از نسل امام حسن مجتبی علیهم‌السلام است.

وی ادامه داد: در خصوص تاریخ ولادت آن حضرت، در منابع تاریخی اختلاف نظر وجود دارد. برخی منابع، روز اول ماه رجب را روز ولادت ایشان دانسته‌اند و برخی دیگر سوم ماه صفر را روز تولد آن امام همام ذکر کرده‌اند. سال تولد امام نیز در منابع گوناگون متفاوت آمده است. در بسیاری از منابع، سال ۵۷ هجری قمری ذکر شده و در برخی دیگر سال‌های ۵۶ یا ۵۸ هجری نیز به چشم می‌خورد. بر اساس آنچه در کتاب یعقوبی آمده، امام باقر علیه‌السلام در زمان واقعه کربلا چهار ساله بوده‌اند و از نزدیک، وقایع مربوط به شهادت امام حسین علیه‌السلام و آنچه بر خاندان اهل‌بیت علیهم‌السلام گذشته را مشاهده کرده‌اند.

یکی از احادیث معروف در این زمینه، نقل زراره از امام‌باقر علیه‌السلام است که در آن، برخی رویدادهای مربوط به شام را بیان می‌کنند؛ این امر نشان می‌دهد که آن حضرت به عنوان کودکی خردسال در آن دوران حضور داشته‌اند و وقایع را از نزدیک درک کرده‌اند.

استادیار گروه معارف اسلامی دانشکده علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان و عضو هیئت علمی این دانشگاه، افزود: درباره روز رحلت یا شهادت امام باقر علیه‌السلام نیز روایات مختلفی وجود دارد. برخی منابع، روز هفتم ذی‌الحجه را روز وفات آن حضرت دانسته‌اند، درحالی‌که برخی دیگر، هفتم ربیع‌الاول یا هفتم ربیع‌الثانی را ذکر کرده‌اند. در مورد سال رحلت، یعقوبی سال ۱۱۷ هجری قمری را، که حدوداً مقارن با ۵۸ سالگی آن حضرت است، ثبت کرده، درحالی که اغلب منابع دیگر سال ۱۱۴ هجری را ذکر کرده‌اند، که سن امام را در هنگام وفات حدود ۵۵ سال نشان می‌دهد. در هر صورت، رحلت ایشان در دوران خلافت هشام بن عبدالملک از خلفای بنی‌امیه روی داده است. البته برخی نیز احتمال داده‌اند که امام باقر علیه‌السلام در دوره ابراهیم بن ولید مسموم و به شهادت رسیده باشند.

> **بسیاری از دانشمندان و فقیهان اهل سنت، امام باقر علیه‌السلام را نه تنها به عنوان یک عالم بزرگ، بلکه به عنوان مرجع علمی می‌پذیرفتند.**

پاشایی متذکر شد: در منابع شیعه دلایل متعددی برای اثبات امامت امام باقر علیه‌السلام وجود دارد که از ذکر تفصیلی آن‌ها صرف نظر می‌کنم، اما یکی از نشانه‌های مهم امامت آن حضرت، انگشتری با نقش «العزّة لله جمیعاً» است؛ همان انگشتری که از امیرالمؤمنین علیه‌السلام به امام حسن و امام حسین و سپس به امام سجاد علیهم‌السلام منتقل شده و در اختیار امام باقر علیه‌السلام قرار داشته است.

وی با این بیان که لقب "باقر" به معنای شکافنده علوم است، تصریح کرد: آن حضرت، رموز و دقت‌های بسیاری را در علوم زمان خویش بررسی و تحلیل می‌کردند و همین ویژگی علمی و دقت نظر ایشان در تبیین و شکافتن مسائل علمی، خصوصاً در حوزه‌هایی مانند فقه و تاریخ، موجب شهرت ایشان به این لقب شده‌است. وسعت نظر علمی امام باقر علیه‌السلام و بینشی که در توسعه علمی فقه و اعتقادات شیعه از خود نشان دادند، موجب شد که لقب "باقر" شایسته آن حضرت باشد.

عضو هیئت علمی دانشگاه بوعلی‌سینا همدان، با اشاره به شرایط تاریخی عصر امام محمدباقر علیه‌السلام، به نقش آن حضرت در بنیان‌گذاری و تبیین فقه شیعه پرداخت و گفت: در دوران امامت امام محمدباقر علیه‌السلام، فضای سیاسی خاصی بر جامعه اسلامی حاکم بود. بنی‌عباس در حال زمینه‌سازی برای قدرت‌گیری بودند و به دلیل رقابت و تنازعی که با رقبا و دشمنان خود داشتند، دیگر فرصت و تمرکزی برای مقابله جدی با خاندان اهل‌بیت علیهم‌السلام وجود نداشت. این شرایط، فضای تنفسی برای امام باقر علیه‌السلام فراهم کرد تا از این فرصت تاریخی نهایت بهره را ببرد و به نشر و بسط معارف تشیع بپردازد.

پاشایی با بیان اینکه یکی از نکات قابل توجه، پذیرش شخصیت علمی امام از سوی علمای اهل سنت بود اضافه کرد: بسیاری از دانشمندان و فقیهان اهل سنت، امام باقر علیه‌السلام را نه تنها به عنوان یک عالم بزرگ، بلکه به عنوان مرجع علمی می‌پذیرفتند. آن‌ها اشکالات فقهی و علمی خود را با امام در میان می‌گذاشتند و در برابر عظمت علمی ایشان، مسحور و مفتون می‌شدند.

این استاد دانشگاه در ادامه به نقل قولی از عبدالله بن عطای مکی که گفته است "من هیچ‌گاه علما را در برابر کسی کوچک‌تر از زمانی که در محضر امام باقر علیه‌السلام حاضر می‌شدند، ندیدم." اشاره کرد و افزود: این جمله به‌خوبی نشان‌دهنده عظمت علمی آن حضرت است؛ تا جایی‌که به ایشان لقب "واسع‌العلم" داده شده‌است.

وی در ادامه با بیان اینکه بسیاری از دانشمندان اسلامی نیز به تفصیل درباره مقام علمی و موقعیت فقهی امام باقر علیه‌السلام نوشته‌اند، یادآور شد: یکی از چهره‌های شاخص در این زمینه، ابوحنیفه، بنیان‌گذار یکی از چهار مذهب فقهی اهل سنت است. بسیاری از احادیثی که در فقه اهل سنت نقل شده، از طریق ابوحنیفه به دست ما رسیده و او نیز بخش قابل‌توجهی از آن روایات را از طریق اهل‌بیت، به‌ویژه امام باقر علیه‌السلام، نقل کرده است.

پاشایی با بیان اینکه تقریباً در بازه زمانی بین سال‌های ۹۴ تا ۱۱۴ هجری، یعنی حدود بیست سال، شاهد شکل‌گیری مکاتب فقهی و تفسیری مختلف در جهان اسلام هستیم. افزود: در این دوره، بسیاری از گروه‌های علمی، به‌ویژه گروه‌هایی با گرایش حدیثی، تلاش کردند آیات قرآن را بر اساس روایات پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله تفسیر و تحلیل کنند. این بازه زمانی، یکی از دوره‌های بسیار مهم در تاریخ فقه و تفسیر اسلامی به‌شمار می‌آید؛ هم در سنت اهل تسنن و هم در سنت شیعی.

این مدرس دانشگاه در ادامه گفت: در این دوران، علمای بزرگی چون ابن‌شهاب زهری، قتاده و هشام بن عروه از جمله راویان برجسته حدیث بودند که علاوه بر روایت، به فتوا دادن و اجتهاد نیز می‌پرداختند. بسیاری از این علما، گرچه به دستگاه حاکمه وابستگی داشتند، اما در نیت خود تلاش داشتند سنت پیامبر را حفظ و از تحریف آن جلوگیری کنند.

استادیار گروه معارف اسلامی دانشکده علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان ادامه داد: علت این جهش علمی را باید در تحولات سیاسی آن دوره جست‌وجو کرد. پس از واقعه کربلا و شکست آل زبیر، حاکمیت بنی‌امیه تثبیت شد و تمرکز نیروهای سیاسی بر تثبیت قدرت قرار گرفت. همین امر، نوعی فراغ بال برای علما ایجاد کرد تا از فضای تنش‌های سیاسی فاصله بگیرند و بیشتر به فقه، حدیث و تدوین معارف دینی بپردازند. در نتیجه، نقل و نگارش احادیث، و همچنین صدور فتاوای فقهی، گسترش قابل توجهی یافت.

پاشایی گفت: اوج این جریان را می‌توان در سال ۱۰۰ هجری قمری دید؛ زمانی که عمر بن عبدالعزیز، خلیفه وقت اموی، فرمان رسمی برای تدوین احادیث را صادر کرد و بدین‌ترتیب، سیاست منع نقل حدیث ـ که از زمان خلفای نخستین به‌ویژه عمر بن خطاب در جریان بود ـ به‌طور رسمی لغو شد. این فرمان، نقطه عطفی در تاریخ حدیث‌نگاری اهل سنت به‌شمار می‌آید و نشان از یک رویکرد فرهنگی و دینی جدید دارد که در آن زمان در میان مسلمانان شکل گرفت.

وی بیان کرد: در چنین شرایطی، امام باقر علیه‌السلام نیز احساس وظیفه کردند که در برابر تعدد دیدگاه‌های فقهی و تفسیری که ممکن بود باعث بروز انحراف در میان مردم شود، با اشاعه نظرات اهل‌بیت علیهم‌السلام به مقابله فرهنگی برخیزند.

این مدرس دانشگاه با بیان اینکه امام باقر علیه‌السلام در حقیقت، با ایجاد یک حرکت علمی و فرهنگی منسجم، آغازگر دوران جدیدی در تدوین فرهنگ شیعی شد؛ خاطرنشان کرد: چه در حوزه فقه، چه در حوزه تفسیر، و چه در زمینه اعتقادات و به‌ویژه اخلاق اسلامی. طبیعی است که پیش از این دوره، به دلیل فشارها و محدودیت‌های شدید سیاسی، امامان شیعه امکان چنین فعالیت‌هایی را نداشتند. اما در این مقطع، درگیری‌های داخلی حکومت و مشغولیت‌های سیاسی آن، فرصتی فراهم کرد تا امام باقر علیه‌السلام بتوانند گام‌های مهمی در جهت تثبیت پایه‌های فقه و فرهنگ تشیع بردارند.

عضو هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا همدان، سپس با اشاره به رکود فرهنگی و دینی مسلمانان در قرن نخست هجری، عنوان کرد: در آن دوره بیست‌ساله حساس، به‌دلیل نبود دستورالعمل‌های دقیق در باب رفتارهای ظاهری و دینی مردم، فرهنگ عمومی مسلمانان دچار نوعی رکود شده بود. در چنین فضایی، علمای اهل سنت تلاش‌هایی در جهت احیای سنت نبوی انجام دادند و هم‌زمان با آنان، امام محمد باقر علیه‌السلام نیز در جبهه‌ای مستقل، آغاز به تبیین و ترویج معارف شیعی نمود.

پاشایی با اشاره به مصادیق از این حرکت فرهنگی اضهار کرد: نمونه‌هایی از این وضعیت را به‌روشنی می‌توان در منابع تاریخی مشاهده کرد. برای مثال، مقوله‌ای با اهمیت همچون زکات، در میان مردم کمرنگ شده بود. جای آن را مالیات‌هایی همچون خراج و قَسامه ـ که حکومت‌های وقت از مردم دریافت می‌کردند ـ گرفته بود و همین امر باعث غفلت تدریجی مسلمانان از یکی از اساسی‌ترین واجبات دینی شد.

وی در ادامه افزود: حکومت‌های بنی‌امیه، با وجود ظاهر اسلامی، تفکراتی به شدت جاهلی و ضد دینی داشته و طبیعتاً برای اجرای احکام واقعی اسلام در میان مردم دغدغه‌مند نبودند. در حالی که اگر این احکام از جمله زکات در جای خود اجرا می‌شد، بی‌شک جامعه اسلامی از پویایی اقتصادی چشم‌گیری بهره‌مند می‌شد.

پاشایی یکی از اقدامات مهم امام باقر علیه‌السلام را در این دوران، مبارزه با نفوذ یهودیان و جریان خطرناک "اسرائیلیات" برشمرد و توضیح داد: متأسفانه در جامعه اسلامی آن زمان، گروه‌هایی از یهودیان حضور داشتند که برخی در ظاهر اسلام آورده بودند، اما همچنان با هویت و فرهنگ یهودی زندگی می‌کردند. بخشی نیز به‌صراحت خود را مسلمان نمی‌دانستند، ولی همچون دوران پیش از اسلام، مرجعیت فکری و علمی برخی محافل عربی را در اختیار داشتند.

وی در ادامه عنوان کرد: این افراد با تکیه بر سواد، پیشینه کتاب‌خوانی و مهارت در داستان‌سرایی، مردم را مجذوب خود می‌کردند و همین امر موجب نفوذ خطرناک آنان در لایه‌های فکری جامعه اسلامی شد. نتیجه این نفوذ، ظهور پدیده‌ای به نام "اسرائیلیات" بود؛ احادیثی جعلی که عمدتاً در موضوعاتی چون زندگی پیامبر، تفسیر قرآن، و قصص انبیا ساخته و پرداخته شده بودند. بسیاری از این احادیث، با ظرافت و مهارت خاصی جعل می‌شدند، به‌گونه‌ای که حتی افراد مطلع نیز به‌سختی می‌توانستند جعلی بودن آن‌ها را تشخیص دهند.

استادیار گروه معارف اسلامی دانشکده علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان تأکید کرد: از مهم‌ترین اقدامات امام باقر علیه‌السلام درمقابله با اسرائیلیات، رد و تکذیب احادیث جعلی، و ارائه روایت‌های صحیح و معتبر از سیره پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله بود. امام باقر در واقع مرجع تفسیری و حدیثی بزرگی را بنیان نهادند که در منابع فقهی و تفسیری شیعه تا امروز قابل مشاهده است.

وی در ادامه با بیان اینکه با مراجعه به منابعی همچون وسائل الشیعه، البرهان اثر بحرانی، و تفسیر الصافی از فیض کاشانی، می‌توان حجم انبوهی از روایات امام باقر علیه‌السلام را در حوزه تفسیر قرآن، مسائل فقهی، و شأن نزول آیات قرآن مشاهده کرد. افزود: همچنین، روایت‌های مهمی درباره جنگ صفین، سیره امیرالمؤمنین علیه‌السلام، و حوادث تاریخی صدر اسلام از طریق امام باقر به ما رسیده است؛ که این خود گنجینه‌ای ارزشمند برای شناخت تاریخ اسلام از دیدگاه شیعی به‌شمار می‌آید.

پاشایی با اشاره به نکات برجسته اخلاقی در سیره امام باقر، نیز بیان کرد: مخالفت شدید ایشان با خشک‌مقدسی و رهبانیت‌نمایی برخی افراد بسیار قابل توجه است. کسانی که نعمت‌های دنیوی را ترک می‌کردند و این کار را به نام عبادت خدا توجیه می‌نمودند، به‌شدت مورد نکوهش امام قرار می‌گرفتند. از نظر امام باقر علیه‌السلام، دینداری به‌معنای نفی لذت‌های مشروع دنیا نبود. بلکه انسان مؤمن باید در چارچوب اخلاق و قواعد دینی، از نعمت‌های الهی بهره ببرد و مسیر قرب الهی را با اعتدال طی کند.

استاد معارف اسلامی دانشگاه بوعلی‌سینا همدان، در ادامه سخنان خود در مورد سیره علمی، فرهنگی و سیاسی امام محمد باقر علیه‌السلام اظهار کرد: از دیگر نشانه‌های عمق علمی امام باقر علیه‌السلام، گزارش‌هایی است که از وجود کتاب تفسیر قرآن منسوب به ایشان در منابع تاریخی به جا مانده است. ابن ندیم در کتاب الفهرست خود به این نکته اشاره می‌کند که امام باقر علیه‌السلام اثری تفسیری داشته‌اند؛ اگرچه این اثر امروزه در اختیار ما نیست و احتمال می‌رود که یا در طول تاریخ از میان رفته یا نزد ائمه بعدی محفوظ مانده و مورد استفاده قرار گرفته باشد.

پاشایی این را هم گفت که از نقاط قوت دوران امامت امام باقر علیه‌السلام، می‌توان به برگزاری مناظرات علمی با اقشار مختلف جامعه از جمله زنان، پیروان ادیان دیگر و صاحبان اندیشه‌های مخالف اشاره کرد. این مناظرات، گویای تسلط کامل امام بر مباحث کلامی و دینی و نیز نشان‌دهنده بهره‌گیری ایشان از موقعیت علمی خود در جهت هدایت فکری جامعه است.

وی ابراز کرد: یکی از برکات مهم این دوران، تربیت شاگردان برجسته‌ای است که بسیاری از احادیث و معارف امام باقر از طریق آنان به ما رسیده است. افرادی همچون زُراره بن أعیُن، برید بن معاویه، ابوبصیر اسدی، و محمد بن مسلم، از جمله راویان مورد وثوقی هستند که بخش زیادی از سنت امام باقر را ثبت و ضبط کردند و به نسل‌های بعد انتقال دادند.

این استاد دانشگاه بیان کرد: در حوزه سیاست نیز تحلیل‌های دقیق امام باقر علیه‌السلام جای تأمل دارد. یکی از جریان‌هایی که در زمان ایشان ظهور کرد، جریان زیدیه بود. پیروان این جریان معتقد بودند که یکی از ارکان امامت، قیام مسلحانه علیه حکومت‌های ظلم است. بر این اساس، آنان هر شخصی از نسل حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها را که قیام کند، شایسته امامت می‌دانستند.

وی در ادامه افزود: این دیدگاه، سبب شد تا در طول تاریخ، قیام‌هایی چون قیام نفس زکیه و برادرش ابراهیم ـ معروف به نفس رضیه ـ در مناطق مختلف جهان اسلام شکل بگیرد؛ قیام‌هایی که غالباً با شکست و سرکوب شدید همراه بود. اما نگاه امام باقر علیه‌السلام به این مسئله متفاوت بود. ایشان بر این باور بودند که شرایط جامعه شیعی در آن دوران، آمادگی لازم برای یک قیام فراگیر را ندارد. پاشایی با اشاره به وضعیت جامعه شیعی از نگاه امام (ع) خاطرنشان کرد: از یک سو، شیعیان دچار پراکندگی، فقر فرهنگی و ضعف تشکیلاتی بودند و از سوی دیگر، حکومت اموی با چالش‌های داخلی و خارجی روبه‌رو شده بود. این شرایط، فرصتی فراهم آورده بود که امام باقر علیه‌السلام به جای ورود به میدان سیاست عملی، تمام ظرفیت خود را صرف تبیین و تثبیت معارف اهل بیت نماید.

پاشایی ادامه داد: امام باقر علیه‌السلام بارها زیدیان را از قیام‌های بی‌نتیجه و شتاب‌زده برحذر داشته و آن‌ها را به صبر، تعقل و توجه به اولویت‌های فرهنگی و اعتقادی دعوت کردند. آن حضرت، با نگاهی واقع‌بینانه و آینده‌نگر، معتقد بودند که قیام‌های نسنجیده تنها به ریخته‌شدن خون شیعیان منجر می‌شود، بدون آن‌که دستاورد سیاسی یا اعتقادی معناداری داشته باشد. همین تفاوت دیدگاه، باعث شد که امام باقر علیه‌السلام از سوی جریان زیدی مورد انتقاد قرار گیرد.

وی در خاتمه گفت: با نگاهی به نتایج تاریخی تحولات آن دوران، می‌توان دریافت که راهبرد امام، عاقلانه‌ترین و مؤثرترین مسیر برای حفظ، گسترش و ماندگاری فرهنگ اهل‌بیت علیهم‌السلام در آن مقطع حساس بوده است. ایشان با تمرکز بر آموزش، تفسیر، فقه، اخلاق و هدایت فکری جامعه، میراثی پربار و استوار را برای شیعه به جا گذاشتند که تا امروز الهام‌بخش محافل علمی، فرهنگی و دینی است.

حج کامل از نظر پیامبر چگونه است؟

سپهرغرب، گروه اندیشه: حجه‌الوداع تنها حج پیامبر اکرم(ص) بعد از اسلام است و در این حج شیوه دقیق انجام اعمال حج و همچنین زمان آنها از سوی پیامبر بیان و به عنوان مبنای انجام مناسک حج مسلمان از همان سال تا امروز شده و شرایط حج کامل را مشخص می‌کند.

رسول اکرم(ص) پس از هجرت به مدینه، سه بار برای عمره به مکه رفتند؛ اما به گفته مورخان و محدّثان، فقط یک بار در مراسم حج تمتع حضور یافت و آن چند ماه پیش از وفاتشان بود، بدین رو این حج، برای شیعیان و مسلمانان اهمیتی ویژه دارد.

طبق روایات مستند شده در این حج مردم همه دور موقف پیامبر (ص) جمع شدند و ازدحام زیادی شده بود که یک نفر از میان جمعیت با صدای بلند فریاد زد: از پیامبر (ص) بپرسید حج چگونه انجام می‌شود؟ پیامبر (ص) در پاسخ به وی فرمود: حج از روز عرفه است و هر کس که قبل از نماز شب دهم (عید قربان) به عرفات برسد، حج او کامل است.

حضرت محمد (ص) در ادامه فرمودند: ایام منا سه روز است و سپس آن حضرت این آیه را خواندند: «فَمَنْ تَعَجَّلَ فِی یَوْمَیْن فلا إِثْمَ عَلَیْهِ) و فرمود: فقط این مکان که من ایستاده ام موقف نیست در این صحرای عرفات پراکنده شوید و تا شب به عبادت بپردازید.

امام صادق (ع) که راوی حجة الوداع است و کل این واقعه مهم در تاریخ صدر اسلام را با جزئیات نقل کرده به معاویة بن عمار فرمودند: در عرفات سمت چپ جبل الرحمة وقوف کن که موقف پیامبر (ص) آنجاست و تا غروب ایستاده عبادت پرداخت و مردم به اطراف پراکنده شدند؛ در عهد قدیم یک میل سنگی (ستون) نشان آن بود و اکنون جبل الرحمه محل معین دارد.

خطبه پیامبر (ص) در عرفات

در این حج پیامبر (ص) در عرفات قبل از نماز ظهر خطبه‌ای کنار جبل الرحمه خواندند و فرمودند:

الف) «لا اله الا الله» را بگوئید و حمد الهی را بگوئید فاتقوا الله فی النساء، فإنکم أخذتموهن بأمان الله» و فرمود تمام رسوم جاهلیت را زیر پا گذاشتم و رباهایی که عمویم از مردم میخواهد را ساقط کردم ای مردم در حمایت از زنان تقوا پیشه کنید.

ب) فقد ترکت فیکم ما لن یصلوا بعده إن اعتصمتم به کتاب الله و عترتی اهل بیتی من در میان شما دو هدیه گران بها به یادگار گذاشتم که اگر به آنها تمسک کنید هرگز گمراه نخواهید شد؛ قرآن کتاب خدا و اهل بیتم.

ج) تا غروب ایستاده رو به قبله عبادت کنید. امام صادق (ع) که راوی حج‌الوداع است به معاویهء بن عمار می‌گوید: این مکان قبلاً به نام مسجد صخرات محل عبادت پیامبر (ص) بود که تخریب شد، بنابراین در عرفات آنجا نماز بخوان.

د) پیامبر (ص) در عرفات به ذکر و دعا سفارش کردند و فرمودند: صد مرتبه الله اکبر و سوره توحید را بخوانید و برترین ذکری که من و پیامبران قبل از من در عرفات گفته‌اند این است «لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملک وله الحمد و هو علی کل شیء قدیر.

هـ) پیامبر (ص) فرمود این دعا را بخوانید: اللهم رب المشاعر کلّها فک رقبتی من النار و أوسع عَلَی من رزقک الحلال وادرأ علی شر فسقة العرب والعجم و شر فسقة الجن و الإنس، اللهم لا تمکر بی ولا تخذ عنی و لا تستدرجنی یا أرحم الراحمین أن تصلی علی محمد و آل محمد و أن تفعل کذا وکذا و حاجاتش را می‌خواست و دستانش را به سوی بی آسمان گرفت و فرمود: «اللهم حاجتی الیک.....

و فرمود برای شیطان دوست داشتنی تر از این نیست که شما را در عرفات غافل کند.

یکی از عوامل ربودن امام موسی صدر موضع محکم ایشان در برابر اسرائیل است

سپهرغرب، گروه اندیشه: سیده حوراء صدر گفت: ربودن امام موسی صدر به مواضع محکم او علیه اسرائیل، مخالفت با (توطین) اسکان مجدد فلسطینی‌ها در جنوب لبنان و دفاع صریح او از جنوب لبنان مرتبط بوده است.

یکی از کتاب‌هایی که در نمایشگاه بین‌المللی امسال کتاب تهران، مورد توجه علاقمندان به مسئله فلسطین قرار گرفت، کتابی است که به تازگی توسط مؤسسه پژوهشی و فرهنگی امام موسی صدر به چاپ رسیده است.

کتاب اسرائیل، آن شر مطلق پانزدهمین عنوان از مجموعه در قلمرو اندیشه امام موسی صدر است که شامل گزیده ای از سخنان وی درباره مسئله اسرائیل، ماهیت آن، تاریخچه و آینده آن و موضوع مقاومت به طور عام و مقاومت فلسطین به طور خاص است.

اسرائیل، آن شر مطلق عبارتی است که امام موسی صدر برای نخستین بار در تبیین ماهیت اشغالگری و تجاوزطلبی‌ها و بی رحمی اسرائیل مطرح می‌کند.

این کتاب آئینه صادقی است که منازعات فلسطین و اسرائیل، مقاومت لبنان در برابر تجاوزهای اسرائیل، تعاملات فلسطینی‌ها با لبنان به ویژه در جنگ داخلی لبنان و از همه مهم‌تر مدیریت امام صدر که در میانه این چالش‌ها ایستاده است و مبانی اصولی خود را در دفاع از جنوب لبنان و شیعیان و تقویت استقلال و یکپارچگی لبنان در عین حمایت اصولی از مقاومت فلسطین به زبان عمل ترجمه کرد.

سیده حوراء صدر مدیر مؤسسه پژوهشی و فرهنگی امام موسی صدر در گفتگویی پیرامون نقش دیدگاه امام صدر به اسرائیل در رابطه با مساله ربوده شدن ایشان به دست رژیم قذافی گفت: ربودن امام موسی صدر به مواضع محکم او علیه اسرائیل، مخالفت با (توطین) اسکان مجدد فلسطینی‌ها در جنوب لبنان و دفاع صریح او از جنوب لبنان مرتبط بوده است.

صدر افزود: امام صدر در آخرین سفرش به لیبی، قصد داشت به معمر قذافی توضیح دهد که حمایت از درگیری‌های داخلی در لبنان چه پیامدهای منفی‌ای دارد و از او کمک خواست تا به جنگ پایان دهد.

صدر ادامه داد: امام موسی صدر در این مطالب و سخنرانی‌هایی که در این کتاب آمده است، نقش خود، مخالفت با اسرائیل و دلایل مقابله‌ی جنبش امل با اسرائیل را تشریح کرد.او با اسکان مجدد (توطین) مخالفت کرد و به فلسطینی‌ها توصیه نمود که جایگزینی برای وطن خود نپذیرند. امام موسی صدر تأکید کرد که مأموریت آن‌ها در لبنان (ترویج همزیستی، بازبودن و انسان‌گرایی) در تضاد مستقیم با مأموریت اسرائیل (که با نژادپرستی، تعصب طایفه‌ای یا فرقه گرایی و رد همزیستی مشخص می‌شود) است و نتیجه‌گیری کرد که وجود آن‌ها در تقابل ذاتی با وجود اسرائیل است.